

Ἡ Ποιμαντική ὡς πεδίο συνάντησης τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ τὴ Νεωτερικότητα

ΠΡΩΤΟΠΡ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ*

Στὴ βιβλικὴ καὶ πατερικὴ παράδοση ἐπικρατεῖ αὐτονόητη ὁμοφωνία γύρω ἀπὸ τὸ σωτηριολογικὸ περιεχόμενον τῆς Ποιμαντικῆς. Ὁμοφωνία ἢ ὁποῖα ἔχει τὶς πηγές της στὸ παλαιοδιαθηκικὸ «Κύριος ποιμαίνει με... εἰς τόπον γλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν, ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με» (Ψαλμ. 22: 1-2) καὶ ἢ ὁποῖα διασχίζει τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἐνισχυόμενη τόσο ἀπὸ τὴν Κυριακὴ δῆλωση «καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἐστὶν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης, κάκεῖνα με δεῖ ἀγαγεῖν» (Ἰω. 10: 16) ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Κυριακὴ ἐντολή «ποιμαίνετε τὰ πρόβατά μου» (Ἰω. 21: 16).

Ὁ Μ. Βασίλειος περιγράφει τὸ περιεχόμενον τῆς ποιμαντικῆς διακονίας ὡς ἐξῆς: «Τοιοῦτοι δέ τινες καὶ οἱ τῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ προεστῶτες, προάγοντες μὲν ἐπὶ τὰς εὐανθεῖς καὶ εὐώδεις τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας τροφάς, καὶ ὕδατι ζῶντι τῇ ἐπιχορηγίᾳ τοῦ Πνεύματος ἄρδοντες καὶ ὑψοῦντες καὶ πρὸς καρποφορίαν ἐκτρέφοντες»¹. Γιὰ νὰ συμπληρώσει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Θεολόγος ὅτι ὀραματίζεται «ποιμαντικὴν εὐθετον, ἀποσπῶσαν κόσμους, Θεῶ προσάγουσαν»², «παραστήσαι τῷ Κυρίῳ λαὸν περιούσιον, βασιλεῖον ἱεράτευμα»³.

Εἴτε πρόκειται γιὰ ἔργα ποιμένων στὸν κόσμον εἴτε γιὰ ἔργα μοναχῶν (χαρκτηριστικὸ παράδειγμα ἢ «Κλίμαξ» τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Σιναΐτου) ἢ Ποιμαντικὴ ἔχει ὡς λόγο ὑπάρξεως τὴν «μετάφραση» στὴν πράξη τοῦ ἔργου τῆς Θείας Οἰκονομίας μὲ σκοπὸ νὰ φανερωθῇ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, μὲ συνέπεια τὸν ἁγιασμὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου. Στὸν ἴδιον ἄξονα καὶ οἱ νεώτεροι ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀνανεώσουν τὸ νόημα τῆς ποιμαντικῆς διακονίας. Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος θὰ γράψει:

* Ὁ π. Βασίλειος Θερμὸς εἶναι Ἐπίκουρος Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

1. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Εἰς τὸν κη΄ ψαλμόν*, 2, ΕΠΕ 5, 100.

2. ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Θεολόγου, *Λόγος θ΄*, ΕΠΕ 1, 276.

3. ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Θεολόγου, *Εἰς τὴν χειροτονίαν Δοσαρῶν*, ΕΠΕ 1, 326.

«Ἡ Ποιμαντική διδάσκει τὸν τρόπον καθ' ὃν δύνανται οἱ Ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐφαρμόζωσιν ἐν τῇ πράξει τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας...». «Ὅταν δὲ διερωτᾶται «ποῦ ἔγκειται ἡ ἐργωδία τοῦ ποιμαντορικοῦ ἀξιώματος;» ἀπαντᾷ: «τί ἐργωδέστερον τοῦ βαστάσαι ἐπὶ τῶν ὤμων ψυχὰς ἀνθρώπων λυτρωθέντων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ;»⁴.

Ἐπὶ πλέον ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης θὰ ἐπισημάνει πὼς οἱ ποιμένες «ὀδηγοῦν ἡμᾶς πρὸς τὸν Χριστόν... διδάσκουν ἡμᾶς τὴν μετάνοιαν... κηρύττουν εἰς ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ... κατευθύνουν ἡμᾶς ἵνα ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ταπεινοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ... συγκαλοῦν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἐκκλησίας τὰ τεθλιμμένα καὶ ἐσκορπισμένα πρόβατα τοῦ Χριστοῦ... προσεύχονται ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Κύριον... ὡς φίλοι Χριστοῦ δύνανται νὰ δυσωπήσουν τὸν Κύριον»⁵.

Οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες θεολόγοι τῆς ποιμαντικῆς θὰ ἀνανεώσουν στὴ συνέχεια τὸ διαχρονικὸ περιεχόμενό της μὲ τὴν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς μας:

«Φαίνεται ὅτι ἐνωρίτατα ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὁ ὅρος ποιμαντικὴ τέχνη ἢ ποιμαντικὴ ἐπιστήμη πρὸς δήλωσιν τοῦ θεωρητικοῦ ἐξοπλισμοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς πρακτικῆς ἰκανότητος τοῦ ἱερέως νὰ καθοδηγῇ ἐπιτυχῶς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου, εἰς νομὰς σωτηρίους»⁶.

Παραμένοντας πιστοὶ στὶς πηγὲς ἀναλογίζονται πάντοτε τὸ σωστικὸ νόημα τῆς ὡς ὑπέρτερο κάθε ἄλλης ἀρωγῆς: «Τὸ ποιμαντικὸν ἔργον εἶναι ἀναγκαῖον, ὄχι ὡς ἓν ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ παρᾶσχουν κάποιαν συμπαραστάσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὡς τὸ μόνον ἔργον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ οἰκειώσῃ τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν Ἀλήθειαν»⁷.

Ἐναντιοῦται σήμερον γενικῶς ὅτι ἡ ποιμαντικὴ ἐπιστήμη, παρὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς σπουδαιότητα, εἶναι παρ' ἡμῶν ὁ πλέον παρημελημένος κλάδος τῆς θεολογίας... Ἡ ποιμαντικὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ εἶχεν ὡς κυρίαν ἀποστολὴν τὴν ὑπὸ τοῦ ποιμένου καθοδήγησιν τῶν πιστῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τότε κρατουσῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων, μάλιστα δὲ καὶ κυρίως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παραδείγματος, πρὸς τὴν διὰ τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ πνευματικὴν τελείωσιν καὶ

4. ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ *Μάθημα Ποιμαντικῆς*, (ἐκδ. Ἅγιος Νικόδημος, 1972), σ. ιβ', 136.

5. ΑΡΧΙΜ. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, *Ὁ Ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης*, σ. 502.

6. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Ποιμαντικὴ*, Ἀθήναι, 1972, σ. 6-7.

7. ΑΡΧΙΜ. ΚΑΨΑΝΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, *Ἡ ποιμαντικὴ διακονία κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας*, ἐκδ. Ἄθως, 1976, σ. 49.

τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν... Ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς ὁδηγεῖ ὡς ὁ Ποιμὴν ὁ Καλὸς πρὸς τὴν θέωσιν τοὺς ἀνθρώπους»⁸.

Ἄλλος δὲ εὐστοχα ἐπανασυνδέει τὴν ποιμαντικὴ μὲ τὴν (ιερ)ἀποστολικὴ διάσταση τῆς Ἐκκλησίας: «Στόχος τῆς Ποιμαντικῆς εἶναι ἡ συγκρότηση ἀλλὰ καὶ ἡ συγκράτηση, ἡ οἰκοδόμησις ἀλλὰ καὶ ἡ ἐποικοδόμησις τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας κεφαλὴ εἶναι ὁ Χριστός, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴ σωτηρία τοῦ πεπτωκότος καὶ ἀνισταμένου ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου»⁹. «Ἡ Ποιμαντικὴ θέλει νὰ ποιμάνει τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν φέρει στὴν μίαν Ποίμνην ὑπὸ τὸν ἕνα Ποιμένα, νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν ἐπαναφέρει δηλαδὴ ἀσφαλῶς στὸν οἶκο τοῦ Πατέρα, τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Ἄλλωστε ἡ λέξις σωτηρία ἐρμηνεύεται ὡς ἀσφαλὴς ἐπάνοδος στὴν πατρίδα, στὸ πατρικὸ σπίτι».

«Ἡ ποιμαντικὴ ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὡς “τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν”. Κι αὐτό, ὄχι μόνο γιατί ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν πιὸ ἐσωτερικῶν καταστάσεων καὶ τῶν πιὸ ὑπαρξιακῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κυρίως γιατί στοχεύει στὴ σωτηρία του. Μὲ ἄλλα λόγια, ἔχει σκοπὸ νὰ βοηθήσει τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνῃ σῶος, νὰ βρεῖ τὴν ἀρχικὴ του ἀκεραιότητα καὶ ὁλοκληρία, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ πρωτόκτιστο κάλλος του»¹¹.

*

Ὁρόσημο-κλειδί γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἀποτέλεσε ἡ ἀνάδυση τῶν Νέων Χρόνων. Ὅπως εἶναι γνωστὸ λειτούργησε ὡς ὁ καταλύτης γιὰ τὴ διαμόρφωση τοῦ σύγχρονου δυτικῆ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σειρά του καθίσταται ὁλοένα παγκόσμιος.

Κεντρικὸ ἄξιο τῆς Νεωτερικότητος συνιστᾷ ἡ ἔννοια τοῦ ἀτόμου μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἰδιώματα πού κομίζει μαζί της: τὴν ἔκπτυξη τῆς διάνοιας, τὴς περιπέτειες τῶν συναισθημάτων, τὴ νομιμοποίηση τῶν ἐπιθυμιῶν, τοὺς δόλιχους τοῦ ἔρωτα, τὰ βάθη τοῦ ἀσυνειδήτου. Στὸ νέο αὐτὸ πολιτισμικὸ τοπίο τὰ ἀνθρώπινα παθήματα τυγχάνουν ἀσύγκριτα μεγαλύτερης προσοχῆς καὶ φροντίδας.

8. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Χριστοκεντρικὴ ποιμαντικὴ ἐν τοῖς “ἀσκητικοῖς” τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*, ἐκδ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1982, σ. 6-7.

9. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Ἐπιστήμη καὶ τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς*, ἐκδ. Ἄρμος, 1997, σ. 21.

10. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Κλινικὴ καὶ θεραπευτικὴ Ποιμαντικὴ Θεολογία στὴ σχέση τῆς μὲ τὴν ψυχοπαθολογία καὶ τὴν ψυχοθεραπεία*, 2000, σ. 23

11. ΚΕΣΣΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΕΣΤΗ, *Προτάσεις ποιμαντικῆς θεολογίας*, ἐκδ. Πουρναρεᾶ, 2003, σ. 9.

Οἱ θρησκείες συναντήθηκαν μὲ τὴ Νεωτερικότητα μὲ ποικίλους τρόπους, πὸν κυμαίνονται ἀπὸ τὴν ἀδιάλλακτη πολεμικὴ μέχρι τὴν ἄνευ ὄρων παράδοση σὲ αὐτήν. Καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ χριστιανισμοῦ συναντᾶ κανεὶς αὐτὴ τὴν διαφοροποίηση.

Κεντρικὸς κλάδος τῆς νεωτερικῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάπτυξης ὑπῆρξαν οἱ ἐπιστήμες τοῦ ἀνθρώπου, μὲ προεξάρχουσα τὴν *ψυχολογία*. Χωρὶς νὰ ἀγνοοῦνται ἡ κοινωνιολογία καὶ ἄλλοι χώροι τοῦ ἐπιστητοῦ, ἡ συμβολὴ τῆς ψυχολογίας στὴν κατανόηση τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, ἀκόμη καὶ τῆς μὴ ὄρατῆς, ἀποδείχθηκε τόσο καθοριστικὴ ὥστε νὰ γίνεται λόγος γιὰ «μία καινούργια ἀνθρωπολογία» ἢ ὁποία «ἔδωσε νέα καὶ ἰδιαίτερη προσοχὴ στὸ ὑποκείμενο»¹².

Ἐφ' ὅσον ἀντικείμενο τῆς μέριμνας τῆς Ποιμαντικῆς εἶναι πάντα ὁ ἄνθρωπος, ἡ συμβολὴ τῆς ψυχολογίας στὴν ἀνθρωπογνωσία κέρδισε ἀπὸ νωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν θεολόγων καὶ κληρικῶν τῆς Δύσης, οἱ ὁποῖοι γιὰ ἱστορικοὺς καὶ γεωγραφικοὺς λόγους βρέθηκαν πρῶτοι πλησιέστερα στὶς ἐπιστημονικὲς ἐξελίξεις. Ἡ γνωριμία αὐτὴ ἀποτελέσει βῆμα ἱστορικῆς σημασίας διότι παρήγαγε ζυμώσεις πὸν ἐπηρέασαν βαθιὰ καὶ ἀνεξίτηλα τὴν ἀσκούμενη Ποιμαντικὴ ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρη τὴ Θεολογία.

Ἡ στροφή τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ποιμαντικῆς πρὸς τὴν κοσμικὴ γνώση ἐμπεριέχει στὰ αἰτίαι τῆς καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀλλοίωση πὸν εἶχε διαβρώσει προηγουμένως τὴν ἐν λόγω Ποιμαντικὴ. Μία ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἀποστολές πὸν ἀνέλαβε ἡ ψυχολογικὴ γνώση ἦταν νὰ ἐστιάσει στὴν ἀνθρωπογνωσία παραμερίζοντας τὸ νομικισμὸ. Ἡ ψυχολογία ἐγίνε «ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους συμμάχους τοῦ κινήματος ποιμαντικῆς συμβουλευτικῆς στὴν προσπάθειά του νὰ ξεπεράσει τὸ ἠθικιστικὸ πλαίσιο τῆς προηγούμενης ποιμαντικῆς φροντίδας»¹³. Ἀλλὰ καὶ ἡ Προτεσταντικὴ Ποιμαντικὴ ἀσφυκτιοῦσε στὰ στενὰ ὄρια τῆς Βίβλου καὶ τῆς συντηρητικῆς ἐρμηνείας τῆς, γι' αὐτὸ καὶ ἀγκάλιασε πρόθυμα τὶς ψυχολογικὲς ἐξελίξεις. Καρπὸς αὐτῆς τῆς δεκτικότητας ὑπῆρξε ὁ νέος κλάδος τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας¹⁴.

12. VERGOTE ANTOINE, *Modernité et Christianisme*. Cerf, 1999, σ. 91- 92.

13. CAPPS DONALD, *The depleted self: sin in a narcissistic age*, Fortress Press, 1993, σ. 5.

14. Γιὰ μιὰ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας βλ. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Βιβλικὰ ψυχογραφήματα*, ἐκδ. Κυριακίδη, 1986, σ. 9-13. Πρωτ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, *Ποιμένας καὶ θεραπευτής*, ἐκδ. Ἀκρίτας, 1999, σ. 81-93. SCHLAUCH CHRIS "Mapping the Terrain of Pastoral Psychology", *Pastoral Psychology*, 44 (1996): 237-249.

Καί μόνη ή άποτίναξη, ή έστω ό μετριασμός, του άφόρητου και παθογόνου ζυγού του νομικισμού ύπήρξε τόσο εύεργετική εξέλιξη ώστε να δικαιώνει το έγχειρημα. Η νέα αντιμετώπιση ώθησε τους έτερόδοξους ποιμένες να έγκαταλείψουν την ήθικολογική και έπικριτική στάση και να βλέπουν τον άνθρωπο ως θύμα των συνθηκών της ζωής του, με την έλπίδα ότι άλλαγή θα επέλθει όχι όταν καταδικάζεται αλλά όταν εκτιμάται ό πιστός.

Η κοσμική γνώση έφερε μαζί της την σπουδή των ανθρωπολογικών προϋποθέσεων της πνευματικής ζωής. Έπρόκειτο αναντίρροπα για κάτι άπολύτως άπαραίτητο. Ποιμαντική σύγχρονη χωρίς πρόοδο στην ανθρωπολογία θα ήταν καταδικασμένη σε άποτυχία. Το νεωτερικό ύποκείμενο είναι πλέον διαφορετικό από το παραδοσιακό, συνεπώς άπαιτούνται νέοι δρόμοι κατανόησης του.

Δέν θα πρέπει να παραλείψουμε στη συνάφεια αυτή και μία άκόμη εύεργετική επίδραση της Νεωτερικότητας. Παράλληλα με τη πραγματικότητα της έκκοσμίκευσης, ή θεραπευτική κίνηση άποτέλεσε έναν προφητικό λόγο προς τις χριστιανικές έκκλησίες, συντελοΰσα έτσι σε κάποιου βαθμού αναμόρφωση στο έσωτερικό τους¹⁵. Πρόκειται για ένα παράδοξο, επίκαιρο άκόμη και σήμερα. Πολύ συχνά βλέπουμε ή αναδίπλωση της έκκλησίας εντός των τειχών να σημαίνει έκκοσμίκευση, ενώ ή ειρηνική “έπίθεση” προς την κοινωνία να αναζωπυρώνει την έκκλησιαστική γνησιότητα. Άλλά δέν πρόκειται για παράδοξο, αν ληφθί ύπ’ όψιν ή ανθρώπινη δυναμική.

Μέσα σε αυτόν τον ζήλο λοιπόν όρισμένες όμολογίες άκολούθησαν την κοσμική γνώση μέχρι την άφετηρία της, δηλαδή την αυτόνομη ανθρωποκεντρική ανθρωπολογία, ύποβαθμίζοντας έτσι το χριστιανικό μήνυμα, λιγότερο ή περισσότερο. Ό στόχος της θεραπείας ψυχών έξετραπή προς κάτι άνάλογο της κοσμικής ψυχοθεραπείας. Έτσι σήμερα ή ποιμαντική φροντίδα (Pastoral care) έφτασε να νοείται κυρίως ως συμπαράσταση στις ποικίλες αντιξοότητες της ζωής, ύπό το πρίσμα της πίστης βέβαια. Χαρακτηριστικός είναι ό άκόλουθος όρισμός: «Η Βίβλος συνδέει τον ρόλο του ποιμένα με την διδασκαλία και με την προστασία... Η ποιμαντική φροντίδα είναι ή διακονία φροντίδας και συμβουλευτικής που παρέχεται από ποιμένες, έφημερίους, και θρησκευτικούς ήγέτες σε μέλη της έκκλησίας τους ή σε πρόσωπα μέσα σε ένα θρησκευτικό όργανισμό. Αυτή μπορεί να ποικίλλει από επισκέψεις στο σπίτι μέχρι και επίσημη

15. CAPPS DONALD, *The depleted self: sin in a narcissistic age*. Fortress Press, 1993, σ. 1.

16. ODEN THOMAS Oden, *Care of souls in the classic tradition*. Fortress Press, 1984, σ. 32-33.

συμβουλευτική από διπλωματούχους ποιμένες. Ἡ “ποιμαντική φροντίδα” ἐπίσης εἶναι ἕνας ὅρος γιὰ τὴν βοήθεια πού (λαϊκοί) ἄνθρωποι προσφέρουν στὰ πλαίσια τῆς ἐκκλησίας τους καὶ τῆς κοινότητας, πού περιλαμβάνει ἀκρόαση, στήριξη, ἐνθάρρυνση, φιλία. Παρέχεται κυρίως στὸν τομέα τῆς φροντίδας τῶν ἀσθενῶν καὶ τῆς νεότητας»¹⁷. Εἶναι ἐμφανῆς ὁ πνευματικὸς ἀποχρωματισμὸς¹⁸.

Γιὰ ποιά θέματα ἀπευθύνεται κάποιος σήμερα στὸν ποιμένα; «Οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν βοήθεια γιὰ μία ποικιλία λόγων: ὅταν ἀδυνατοῦν νὰ ἀντεπεξέλθουν μὲ φόβους καὶ ἄγχη, θυμὸ, ἐνοχὴ πού πηγάζει ἀπὸ διαπροσωπικὲς δυσκολίες, συζυγικὲς καὶ οἰκογενειακὲς συγκρούσεις, σεξουαλικὰ προβλήματα, ἀλκοολισμὸ καὶ χρῆση οὐσιῶν, σωματικὴ καὶ συναισθηματικὴ κακοποίηση, ὅπως καὶ κατὰ τὴν διάρκεια μεταβατικῶν περιόδων τῆς ζωῆς τους καὶ κατὰ τὸν θάνατο ἢ τὴν ἀπώλεια κάποιου ἀγαπημένου προσώπου. Ζητοῦν βοήθεια γιὰ νὰ τὰ βγάλουν πέρα μὲ προσωπικά, κοινωνικά, συζυγικά, ἐπαγγελματικά, ἢ πνευματικά προβλήματα, σύμφωνα μὲ τὴν πίστη καὶ τὶς ἀξίες τους»¹⁹. Μὲ ἄλλα λόγια, οἱ ἄνθρωποι προσφεύγουν στὸν κληρικὸ γιὰ μία ἀπίστευτη ποικιλία θεμάτων, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ καταστάσεις τῆς ζωῆς τούς (situational). Μάλιστα μερικὲς φορὲς ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν κληρικὸ γιὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἀπὸ τὴ φύση τούς ἐμπίπτουν στὴ δικαιοδοσία ἄλλων εἰδικῶν (ψυχιάτρων, ψυχολόγων, κοινωνικῶν λειτουργῶν, συμβούλων ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ κ.ἄ.).

Ἔτσι ἡ πασίγνωστη καὶ θεωρούμενη ὡς αὐτονόητη στὶς μέρες μᾶς Κλινικὴ Ποιμαντικὴ Ἑκπαίδευση (Clinical Pastoral Education) τῶν κληρικῶν ὑπῆρξε

17. http://en.wikipedia.org/wiki/Pastoral_care. Βλ. καί: «Ἡ ποιμαντικὴ φροντίδα ἔχει γίνει ἐπάγγελμα πού δὲν περιορίζεται μόνο στὴν ἱερατικὴ καθοδήγηση ἀπὸ τὸν ἐνοριακὸ ποιμένα, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται καὶ σὲ λαϊκοὺς μὲ πανεπιστημιακὰ διπλώματα στὴ θεολογία καὶ στὴν ποιμαντικὴ φροντίδα... Ἀποβλέπει σὸ νὰ βοηθήσει τὸ πρόσωπο νὰ ἀναζητήσει μία θρησκευτικὴ ζωὴ μὲ νόημα στὶς συγκεκριμένη κατάσταση τῶν καθημερινῶν περιστάσεων» (RIZZUTO ANAMARIA, “Psychanalytic psychotherapy and pastoral guidance”, *The Journal of Pastoral Care*, 1998, 52, 1, σ. 69-78).

18. Ὁ πνευματικὸς ἀποχρωματισμὸς ὡς πειρασμὸς θέτει σήμερα σὲ δοκιμασία ἀρκετὲς χριστιανικὲς ὁμολογίες, κατὰ πού γίνεται φανερό ἀπὸ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία υἱοθετοῦν τὴν ὀρολογία καὶ τὸ νόημα τῆς σύγχρονης ἐκκοσμικευμένης συζήτησης περὶ «πνευματικότητας», ἢ ὁποῖα στὴν πραγματικότητα συνιστᾶ ἕνα σύνολο *ψυχολογικῶν ἐμπειριῶν* ἔχοντας ἀποσυνδεθῆ ἀπὸ τὴν ζωὴ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι.

19. VAUGHAN RICHARD, *Pastoral counseling and personality disorders*, Sheed & Ward, 1994, σ. 8.

20. PRUYSER PAUL, *The minister as diagnostician: personal problems in pastoral perspective*, The Westminster Press, 1976, σ. 45. Βλ. καὶ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ*, ἔκδ. Λύχνος, χ.χ., σ. 17-19.

προϊόν του προτεσταντικού φιλελευθερισμού²¹. Η ανάγκη της έδραιώθηκε επειδή «το γεγονός πώς οί νόμοι της ψυχικής υγείας έμοιαζαν προοδευτικά ανακαλύψιμοι, άπαντούσε σε μίαν ανάγκη - συγκεκριμένα στην ανάγκη για σιγουριά και έπάρκεια κατά την ποιμαντική φροντίδα και συμβουλευτική»²².

Η γενίκευση του δυτικοποιημένου τρόπου ζωής και στις παραδοσιακά ορθόδοξες χώρες αύξησε τὰ προβλήματα τῶν ανθρώπων. Από την άλλη, η επέκταση του νεωτερικού ανθρωποειδώλου κατέστησε αυτονόητη στις συνειδήσεις την ανάγκη νὰ λάβουν νέου τύπου ποιμαντική βοήθεια, μία βοήθεια πὸν θὰ άντλοῦσε καὶ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ γνώση. Ἔτσι ἔχει γίνει κοινὸς τόπος ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν Ἑλληνα Ὁρθόδοξο κληρικὸ ἡ έμπειρία ὅτι συχνὰ τὸ αἶτημα τοῦ πιστοῦ δὲν σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴ σωτηρία του. Βέβαια ἔμμεσα κάθε ανθρώπινη κατάσταση σχετίζεται μὲ τὴ σωτηρία μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο: ἀναφέρομαι ὅμως ἐδῶ στὴν ἀπουσία συνειδητῆς ἀγωνίας γιὰ τὴ σωτηρία στὸν προσφεύγοντα καὶ ἐρωτῶντα πιστό. Ἡ διαδεδομένη αὐτὴ παρατήρηση λειτούργησε ἀφρηπιστικά.

Μετὰ ἀπὸ κάποιο εὐλόγο διάστημα εὐφορίας κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἔχουν πληθύνει οἱ φωνές τῆς αὐτοκριτικῆς ἐντὸς τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ ἀλλοίωση πὸν ἐντοπίζεται ἐπικεντρῶνεται κυρίως στὴν ἀπώλεια τοῦ στόχου, σὲ σημεῖο πὸν νὰ ἀμφισβητεῖται ἀκόμη καὶ ἡ χριστιανικὴ ταυτότητα τῆς Ποιμαντικῆς: «Σὲ κάποιες ἐκκλησίες ἡ κοσμικὴ ψυχολογία ὑπερίσχυσε τῆς φροντίδας ψυχῶν ἔτσι ὥστε ἡ θεολογικὴ ψυχολογία ἔχασε τὴ φωνή της... Τὸ γεγονός πὸς ἡ θεολογία ἀπέτυχε νὰ διεκδικήσει τὴ θεολογικὴ θεμελίωση τοῦ ἑαυτοῦ ἐπέφερε τὴν προσπάθεια τῶν ποιμένων νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τῶν πιστῶν χωρὶς ἐπαρκεῖς δογματικὲς πηγές»²³.

Βέβαια ἡ αὐτοκριτικὴ δὲν περιορίστηκε μόνο στὴν ἄκριτη πρόσληψη τῆς κοσμικῆς γνώσης ἀλλὰ ἐπεκτάθηκε, ὅπως ὄφειλε, καὶ στὰ αἰτία της. Ἡ φύση ἀπεχθάνεται τὰ κενά: «Ἡ κοσμικὴ ψυχολογία βοήθησε στὸ νὰ ἀποκαλυφθῆ ἡ πολυπλοκότητα τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῆς λειτουργίας του. Ἡ κοσμικὴ ψυχοθεραπεία ἀποδείχθηκε πολὺ πὸ εὐαίσθητη ὡς πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασία τῆς προσωπικό-

21. STOKES ALLISON, *Ministry after Freud*, The Pilgrim Press, 1985, σ. 63-65.

22. ὁ.π., σ. 159.

23. CHARRY ELLEN, *Theology after psychology. Care for the soul: exploring the intersection of psychology and theology*, (eds. Mark McMinn, Timothy Phillips), Intervarsity Press, 2001, σ. 132-133.

τητας από όσο υπήρξε η χριστιανική ομολογός της... Οί θεολόγοι ἐγκαταλείψαμε όσους ασκοῦν πράξη και θα ἔπρεπε να ντρεπόμαστε γι' αυτό. Ἴσως δὲν εἶναι πολὺ ἀργά για να ἐπανορθώσουμε»²⁴.

Ἄναμφίβολα ἡ νέα Ποιμαντική «εἶδε» σαφέστερα τὰ ψυχολογικά παθήματα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου και ἀνέπτυξε τρόπους συμπαράστασης σὲ αὐτά. Κατανόησε βαθύτερα τις διαπροσωπικὲς σχέσεις, παρέσχε στήριξη κατὰ τὸ πένθος και τὴν ἀρρώστια, μελέτησε πληρέστερα τὸν γάμο, προσέγγισε τὸ ἀσυνείδητο, ἐξοικειώθηκε με τὴν ποικιλία τῶν χαρακτήρων. Ὅμως, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πλεονέκτημα τῆς δημιουργικῆς συνάντησης Θεολογίας και Νεωτερικότητας σὲ πολλὲς περιπτώσεις κόμισε μαζί του και τὸ σύστοιχο μειονέκτημα, π.χ. ὅταν ἀτόνησε ἡ ἔννοια τῆς ἁμαρτίας και ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ψυχολογικῆς ἐμπλοκῆς. Σύμφωνα με τὴν ἑτερογονία τῶν σκοπῶν, κάθε καινούργιο βῆμα ἐνδέχεται να ἔχει παρενέργειες, χωρὶς αὐτὸ να μειώνει τις εὐεργετικές του ἐπιπτώσεις. Δὲν ἀρκεῖ να κατανοήσεις ἀλλὰ πρέπει και να διαθέτεις μία θεολογία τέτοια πὺ να θέτει στόχους σωτηριολογικούς και να εἶναι ἀποτελεσματική.

Ἀπὸ πολλὲς κατευθύνσεις πλέον ἀναγνωρίζεται πὺς ἡ Χριστιανική Ποιμαντική υἱοθέτησε τὴ συμβολὴ τῶν νεωτερικῶν γνώσεων και μεθόδων καταβάλλοντας κάποιο τίμημα. Στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα «ἡ κλασική ποιμαντική σοφία ἔπεσε σὲ βαθὺ ὕπνο για περίπου τέσσαρες δεκαετίες. Στὸ διάστημα αὐτὸ ἀναδύθηκαν διάφορες ψυχολογίες πὺ ἐγκαταστάθηκαν μέσα στὴν ποιμαντική φροντίδα χωρὶς πολλὴ αὐτοσυνειδησία... Ἡ ποιμαντική θεολογία σὲ πολλὲς περιπτώσεις λίγο διαφέρει ἀπὸ μία ἀπερίσκεπτη μίμηση τῶν σύγχρονων ψυχολογικῶν τάσεων»²⁵.

24. Ὁ π. Εὐγλωττος εἶναι ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου τοῦ BROOKS E., Holifield *A History of Pastoral Care in America: from Salvation to Self-Realization*, τὸ ὁποῖο ἀνασκοπεῖ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ φαινόμενο μετατόπισης τοῦ σκοποῦ. Πρὸβλ. και ODEN THOMAS, *Care of souls in the classic tradition*. Fortress Press, 1984, σ. 32-33: “Ἐχει παρατηρηθῆ πὺς ἡ κλινική παράδοση δὲν χαρασσει ὀξεῖα διαχωριστική γραμμὴ μεταξὺ ἱεροῦ και κοσμικοῦ και ὅτι τείνει να βρίσκει θρησκευτικὰ βῆθη νοήματος σὲ μὴ θρησκευτικὲς ἢ κοσμικὲς μορφὲς ἐμπειρίας, εἰδικώτερα σὲ ὑπαρξιακὰ ὄρια και κρίσεις. Αὐτὴ ἡ τάση ἔχει ὀδηγήσει σὲ μία μαζική, συχνὰ μὴ κριτική, ἐνσωμάτωση κοσμικῶν θεωριῶν τῆς προσωπικότητας και τῆς θεραπείας στὴν ποιμαντική φροντίδα και τὴν συμβουλευτική, μία ἐξέλιξη τὴν ὁποία κάποιοι βλέπουν ὡς ἀπώλεια, ἢ ἐπαπειλούμενη ἀπώλεια, τῆς θρησκευτικῆς ταυτότητας και πληρότητας”.

25. ODEN THOMAS, *Care of souls in the classic tradition*, Fortress Press, 1984, σ. 32-33.

Ἔτσι δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι στὸν δυτικὸ χριστιανισμὸ παρατηρεῖται ἐπιστροφή τῶν θεολογικῶν κριτηρίων στὴν ποιμαντικὴ πράξι καὶ φροντίδα. «Βρισκόμαστε ἐν μέσω μίας ἡσυχῆς ἀλλὰ βαθειᾶς ἐπανάστασης ὡς πρὸς τὴ σχέση τῆς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης μὲ τὴν ἐκκλησία καὶ τὶς διακονίες τῆς. Αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση ἐπικεντρώνεται στὴν ἀνάκαμψη τῆς πρακτικῆς θεολογίας... Ἡ ποιμαντικὴ φροντίδα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους ἐκείνους τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους μία πιστεύουσα κοινότητα, κάτω ἀπὸ ποιμαντικὴ ἡγεσία, ἐμπρόθετα προάγει τὴν ἀφύπνιση, τὴ διαμόρφωση, τὴ διόρθωση, τὴν ἴαση καὶ τὴν συνεχῆ πρόοδο τῆς κλήσεως τῶν χριστιανῶν καὶ τῆς κοινότητος, ὑπὸ τὴν πίεση καὶ τὴν δύναμη τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ».²⁶

Τώρα πλέον «ἡ θεολογία θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται ἐνσωματωμένη στὴν ταυτότητα τοῦ ποιμαντικοῦ κλινικοῦ καὶ στὴν πράξι τῆς ποιμαντικῆς κλινικῆς φροντίδας... Ὁ τρόπος πὺ κατανοεῖται ἡ θεολογία ἀπὸ κάποιον μπορεῖ νὰ δημιουργήσει κλινικὰ προβλήματα»²⁷. Τοῦτο συμβαίνει ἐπειδὴ ἀναλόγως μὲ τὴν θεολογία ἀλλάζει ἡ εἰκόνα περὶ Θεοῦ καὶ περὶ ἀνθρώπου καὶ στὸν ποιμένα καὶ στὸν ποιμαινόμενο.

Ἀπὸ ἑτεροδόξους ἐπιχειροῦνται πλέον ἐντυπωσιακὲς ὁμολογίες θεολογικῆς αὐτοσυνειδησίας ὅταν π.χ. προτείνεται πὺς ἡ θεολογία τῆς Ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ Σταυροῦ ἐκφράζει πληρέστερα τὴν θέση τοῦ ποιμαντικοῦ συμβούλου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν διακονία του ἀναπόφευκτα θὰ ὑποφέρει. Δὲν μένει φυσικὰ μόνος του κατὰ τὴν διακονία αὐτή, στὸ βαθμὸ ὅμως πὺ ἐνσωματώνει στὴν ταυτότητά του ὡς ποιμαντικοῦ συμβούλου τὴν ιδιότητα ἐκείνου πὺ ἀκολουθεῖ τὸν Χριστό²⁸. Ἡ ἐπίσης, διακηρύσσεται κατ' οὐσίαν ἡ ἀνάγκη σωτηριολογικῆς διαχείρισης τῶν ἀνθρωπίνων καταστάσεων ὅταν θεωρεῖται πὺς ἡ «ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ καλεῖται νὰ εἶναι κάτι πὺ συμποσοῦται σὲ ἐμπειρία μετα-

26. FOWLER JAMES, *Faith development and pastoral care*, Fortress Press, 1987, σ. 13, 21. Βεβαίως θὰ ἀπαιτηθῆ νὰ διανυθῆ ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση στὴν πρακτικὴ ὑλοποίηση: «Ἄν καὶ κάθε ποιμένας καλεῖται νὰ εἶναι ἕνας ποιμαντικὸς θεολόγος... στὴ σύγχρονη ἀμερικανικὴ ποιμαντικὴ καὶ στὴν ἐκπαίδευση γι αὐτὴν εἶναι ἡ ποιμαντικὴ θεολογία, ὡς κατανόηση τῆς πίστεως, πὺ ἔχει πὺ πολὺ παραμεληθῆ» (Hiltner Seward, *Preface to pastoral theology*, Abingdon Press, 1958, σ. 32-33).

27. SCHLAUCH CHRIS, *Faithful companionship: how pastoral counseling heals*. Fortress Press, 1995, σ. 16-23.

28. GERKIN CHARLES, *The living human document: revisioning pastoral counseling in a hermeneutical mode*. Abingdon Press, 1984, σ. 159-160.

στροφής»²⁹! Μάλιστα ἔχει διατυπωθῆ ἢ ἀξιοσημείωτη γιὰ τὸν προτεσταντικὸ χῶρο τοποθέτηση πὼς ἡ συνάντηση κοσμικῆς γνώσης καὶ θεολογίας ὀφείλει νὰ διέπεται ἀπὸ μιὰ «χαλκηδόνεια» σχέση³⁰!

Ἡ ἀναβάθμιση τῆς θεολογίας κατὰ τὸν ποιμαντικὸ προβληματισμὸ ἔχει ὡς πρόσθετο εὐεργετικὸ ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἐπίδρασή της πάνω στὴν ἐπιστημονικὴ ψυχολογία, ἡ ὁποία εἶναι ἤδη ἐνσωματωμένη στὴν ποιμαντικὴ πράξι καὶ θεωρία. Ἐπιτυγχάνεται ἔτσι ἕνας ἀμφίδρομος διάλογος, ὁ ὁποῖος μακροπρόθεσμα θὰ ἀφήσει τὰ ἴχνη του καὶ στὴν κοσμικὴ γνώση: «Ἡ ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ ἀνοίγεται στὸν συνεχῶς μετακινούμενο ὀρίζοντα τῆς κατανόησης τῶν πλέον ἐπιστημονικῶν περιγραφικῶν τρόπων θεώρησης τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς καὶ τῶν σχέσεων. Ἔτσι ἡ ποιμαντικὴ συμβουλευτικὴ παρέχει στὴ θεολογία ἕνα παράθυρο πρὸς τὸν κόσμο τῆς ἐπεκτεινόμενης κοσμικῆς γνώσης γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, συμβάλλει καὶ πρὸς τὴν ψυχοθεραπεία ὑποδεικνύοντάς της ὅτι ἀξίζει νὰ τοποθετηθῆ ἢ διεργασία μετασηματισμοῦ τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τῶν σχέσεών του μέσα σὲ μιὰ εὐρύτερη συνάφεια νοήματος, ὅπως εἶναι μιὰ κοινότητα πίστεως»³¹. Ὁρατὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλεπίδρασης εἶναι τὸ γεγονός ὅτι καὶ οἱ ψυχοθεραπευτικὲς σχολῆς σήμερα (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἀρνητικᾶ κατὰ τὸ παρελθὸν διακειμένης ψυχαναλυτικῆς) ἐμφανίζουν ἰδιαίτερη εὐαισθησία ἀπέναντι στὴν θρησκευτικότητα τῶν ἀνθρώπων.

*

29. GERKIN CHARLES, *The living human document: revisioning pastoral counseling in a hermeneutical mode*. Abingdon Press, 1984, σ. 182.

30. VAN DEUSEN - HUNSINGER DEBORAH, *An interdisciplinary map for Christian counselors: theology and psychology in pastoral counseling. Care for the soul: exploring the intersection of psychology and theology*, (eds. Mark McMinn, Timothy Phillips), Intervarsity Press, 2001, σ. 218-240. Ὑπὸ τὴν ἔννοια δηλαδὴ τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ ποῦ ἐμπνέουν τὰ «ἀσυγχύτως» καὶ «ἀδιαιρέτως» τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος.

31. GERKIN CHARLES, *The living human document: revisioning pastoral counseling in a hermeneutical mode*, Abingdon Press, 1984, σ. 198. Ἡ ἀμφίδρομη αὐτὴ ἐπίδραση φθάνει ἀπὸ τὴ σύλληψη μιᾶς ψυχοθεραπείας ἐμπνευσμένης ἀπὸ τὴν πνευματικότητα (*Spiritually oriented psychotherapy*, Len Sperry, Edward Shafranske (eds.), American Psychological Association, 2005) μέχρι καὶ τὴ γέννηση τῆς «ποιμαντικῆς ψυχοθεραπείας» (Schlauch Chris, «Defining Pastoral Psychotherapy», *The Journal of Pastoral Care*, 39, n. 3, 1985: 219-228 καὶ «Defining Pastoral Psychotherapy II», *The Journal of Pastoral Care*, 41, n. 4, 1987: 319-327), ὅπως καὶ τὴν πρόταση γιὰ μιὰ «θεολογία τῆς ψυχοθεραπείας» (Πρωτ. Λουδοβίκου Νικολάου, *Ψυχανάλυση καὶ Ὁρθόδοξη Θεολογία*, ἔκδ. Ἀρμός, 2003, σ. 89-101).

Ένα εύλογο ερώτημα που πρέπει να τεθη έδω είναι: πόσο άποτελεί πράγματι νέο στοιχείο στην ποιμαντική διακονία ή εισαγωγή του ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος για τις αποχρώσεις των ανθρωπίνων βιοτικών παθημάτων; Με άλλα λόγια, μήπως οί άποστολικές προτροπές «χαίρειν μετά χαιρόντων και κλαίειν μετά κλαιόντων» (Ρωμ. 12: 15) και «κατανοώμεν άλλήλους εις παροξυσμόν αγάπης» (Έβρ. 10: 24) έμπεριείχαν ήδη μέσα τους ό,τι πολυ άργότερα έμφανίστηκε έκρηκτικά ως αναγκαιότητα ανθρωπογνωσίας;

Η βασιμότητα αυτού του ερωτήματος στηρίζεται και από την κλασική περιγραφή της άποστολής του έπισκόπου, όπως καταγράφηκε από τον Άγιο Ίσιδωρο τον Πηλουσιώτη: «Είς αυτόν πάσαι έπαιώρηται των ύπηκόων αί χρεΐαι. Τίνες δέ αύται; Τών ίερωμένων αί δοκιμασίαι, των πεινώντων αί τροφαί, των διψώντων τά πόματα, των γυμνών τά άμφια, των άδικουμένων αί προστασίαι, των ορφανίαν οδυρομένων αί κηδεμονίαι, των χηρών ή αντίληψις, των άδικούντων αί έπεξελεύσεις, των παρανόμως άρχειν πειρωμένων έλεγχοι, των άρρωστούντων αί θεραπείαι, των σκανδαλιζομένων εκ πυρώσεως αί έπανορθώσεις, των εν δεσμοτηρίοις αί λύσεις, των εν συμφοραΐς αί παραμυθίαι, των πταιόντων οί σωφρονισμοί»³². Άν ό έπίσκοπος συγκεφαλαιώνει όλόκληρο το περιεχόμενο της ποιμαντικής διακονίας, τότε, σύμφωνα με το έντυπωσιακό αυτό παράθεμα, είναι φανερό πως το εν λόγω περιεχόμενο περικλείει αγαπητικά όλων των ειδών τις ανθρώπινες καταστάσεις που χρήζουν άρωγής. Μίας άρωγής που ποικίλλει από τον πνευματικό καταρτισμό μέχρι και την προνοιακού-φιλανθρωπικού τύπου συμπαράσταση.

Συνεπώς ένα τόσο ευρύ φάσμα κοινωνικών και συναισθηματικών συνθηκών άπαιτεί έξ ίσου ευρεία αντίληπτική ικανότητα του δρώντος άπέναντι στα πρόσωπα-δέκτες, καλεΐ σε έμπαθητική ένσυναΐσθηση (empathy). Μία τέτοια στενή συνάρτηση της ποιμαντικής διακονίας με τις ποικίλες πτυχές της ανθρωπογνωσίας είναι ό παράγοντας εκείνος που υποστηρίζει την επιβαλλόμενη σχέση της Ποιμαντικής με τις άλλες έπιστήμες³³. Δηλαδή τη διαλογική άλληλεπίδραση Όρθόδοξης Θεολογίας και Νεωτερικότητας, με ειδικότερο πεδίο έφαρμογής αυτό της διαποίμανσης.

Στο σημείο αυτό έχει ήδη αναπτυχθή πλούσιος ορθόδοξος προβληματισμός. Ένδεικτικά: «Τά σύγχρονα κοινωνικά δεδομένα άπαιτούν τη διεύρυνση και

32. ΑΓΙΟΥ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ, Έπιστολή εις Παλλαδίω διακόνω, ΕΠΕ 3, 254-256.

33. Πρωτ. ΓΚΙΚΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Μαθήματα Ποιμαντικής, έκδ. Μυγδονία, 2005, σ. 34-38.

τήν ἐξάσκηση τοῦ ποιμαντικοῦ κοινωνικοῦ ἔργου καὶ στὰ καινούργια πεδία δραστηριοποιήσεως, ὅπως τὰ νοσοκομεῖα, ὁ χώρος τῆς ψυχικῆς ὑγείας κτλ... Ἡ προσπάθεια παρουσίας καὶ παρέμβασης σὲ πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ειδικοὺς τομεῖς διακονίας ἀπαιτεῖ μία κενωτικὴ παρουσία τοῦ ἱερέα, ὁ ὁποῖος καλεῖται νὰ ἀξιοποιήσει κάθε προσφερόμενη γνώση, μέθοδο καὶ τεχνικὴ πού τὸν βοηθᾷ νὰ γίνεῖ “τοῖς πᾶσι τὰ πάντα”, γιὰ νὰ καταφέρει νὰ βοηθήσει καὶ νὰ σώσει “πάντως τινάς”. Τὸ ζητούμενο γιὰ τὴν ὀρθόδοξη ποιμαντικὴ πράξι δὲν εἶναι ἡ, κατὰ ἀπομίμηση τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, δημιουργία ἀποϊεροποιημένων ποιμαντικῶν συμβούλων. Πολὺ περισσότερο δὲν θὰ εἶχε νόημα δημιουργία μίας “κάστας” τεχνοκρατῶν ποιμένων πού θὰ δραστηριοποιῶνται στὰ πλαίσια ἑνὸς τύπου κοινωνικό-προνοιακοῦ ἀκτιβισμοῦ»³⁴.

Ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς γίνεται ἐμφανὲς ὅτι ἔχουν ἀναπτυχθῆ στὸν τόπο μας στέρρες προϋποθέσεις γιὰ τὴ συνάντηση αὐτὴ καὶ τὴ γονιμοποίηση τῆς Ποιμαντικῆς ἀπὸ τὴ Νεωτερικότητα, μιᾶς καὶ οἱ κίνδυνοι εἶναι ἤδη γνωστοὶ καὶ ἐπισημαίνονται: «Ποιμαντικὴ Ψυχολογία χαλαρὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία καὶ ἀνθρωπολογία, ὅπου τὸ βᾶρος θὰ πέφτει στὸ κλινικὸ ψυχιατρικὸ μέρος, εἶναι δυνατὸ ν' ἀποπροσανατολίσει τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποιμαντικὴν... Ἡ ὀρθόδοξη διαποίμανση ἀσχολεῖται μὲ τὸν πιστὸ κυρίως στὴ σχέση του μὲ τὸν Θεό, ἀναζητώντας συγχρόνως τὴν ἐπιρροή τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα»³⁵.

Ἡ ἀνθρωποκεντρικότητα τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐγγύηση γιὰ τὴν στροφὴ ἐκείνη πού ἀποδεικνύεται τελικὰ ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσο καινοφανὴς στὴν οὐσία της: «Τὸ μέλλον τῆς Ποιμαντικῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον εἶναι προσανατολισμένη πρὸς τὸ μέλλον. Τελευταῖες ἔρευνες ὑποδεικνύουν ὅτι μίᾳ ποιμνιοκεντρικῆ νοοτροπία, ἀντίληψη δηλαδὴ στὴν ὁποία ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψη ὅτι τὸ ποιμνιο στὸ σύνολό του εἶναι τὸ κέντρο τῆς ἀσκήσεως τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν ἐπίτευξη τοῦ τελικοῦ στόχου καὶ διευκολύνει τὴν πραγματοποίησή του περισσότερο ἀπὸ μίᾳ ποιμενοκε-

34. Πρωτ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΔΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, *Ποιμένας καὶ θεραπευτής*, ἔκδ. Ἀκρίτας, 1999, σ. 109-110. Γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς Ὀρθόδοξης Ποιμαντικῆς βλ. ἐπίσης ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Ἐπιστήμη καὶ τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς*, ἔκδ. Ἀρμός, 1997, σ. 70-83.

35. Πανωραίας Κουφογιάννη-Καρκανῖα, «Ἐκκλησία καὶ ἐν Χριστῷ ζωὴ-Ψυχολογία, ψυχιατρικὴ καὶ ψυχοθεραπεία». *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, 1999, τόμος λδ', σ. 505-522. Γιὰ τὴν ἀνάγκη ψυχολογικῆς τεκμηριώσεως τῆς Ποιμαντικῆς βλ. τῆς ἰδίας, *Ὀρθόδοξη πίστις καὶ ἐπιστημονικὴ ψυχολογία*, ἔκδ. Γρηγόρη, 2006, σ. 13-21.

ντρική νοοτροπία»³⁶. Μὲ ἄλλα λόγια, οἱ «ὑποδοχεῖς» ποὺ ἀπεργάζονται τὴν φιλάνθρωπη δεξίωση τῆς Νεωτερικότητας ἐμπεριέχονται στὴν παράδοσή μας ὡς συστατικὸ στοιχεῖο τῆς.

Ἀκόμη καὶ θεολόγοι ποὺ ὑπερθεματίζουν γιὰ ἕναν πρωτίστως θεραπευτικὸ ὄρισμὸ τῆς Ἐκκλησίας στὴ βάση τῆς νηπιτικῆς παράδοσης, ποὺ ὑποδεικνύουν τὴν χρεια θεωμένων ποιμένων καὶ ποὺ ὑποτιμοῦν ἀρκετὰ τὴν ἐπιστημονικὴ κἀτάρτιση, προβαίνουν στὴν «παραχώρηση» νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἀνάγκη ἀνθρωπολογικῶν γνώσεων τοῦ ποιμένα-πνευματικοῦ: «Δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πνευματικότητα ὁ Ἐξομολόγος ἔχει ἀνάγκη καὶ ἀπὸ ἐπαρκῆ πείρα καὶ γνώση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας του... Ἡ ὀρθὴ σχέση Ἐξομολόγου-Ἐξομολογουμένου ἀπαιτεῖ ἰκανότητα τοῦ πρώτου νὰ συλλάβῃ τὸ βάθος καὶ τὴν εὐρύτητα τῶν προβλημάτων τοῦ δευτέρου. Ἡ ἄγνοια τῆς προβληματικῆς τῆς ἐποχῆς μας, τῶν ἰδιαιτεροτήτων καὶ τῶν ἠθῶν τῆς, συνιστᾷ οὐσιαστικὰ ἀναστολὴ στὸ ἔργο τοῦ Πνευματικοῦ. Ὁ τελευταῖος ὀφείλῃ νὰ μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν οὐσία τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν μεταβολῶν τῆς, τὶς διακυμάνσεις τοῦ οικονομικοῦ βίου, τὶς συνθηκῆς διαβιώσεως, τὰ προβλήματα τῆς οἰκογένειας, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κατευθύνῃ σωστὰ τὸ πνευματικὸ του τέκνο, ἐπισημαίνοντας τὶς ρίζες τῶν πνευματικῶν προβλημάτων του καὶ ὄχι τὰ συμπτώματα»³⁷.

36. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, (2000), *Ποιμαντικὴ στὸν 21ο αἰῶνα*. «Ἰγνηλασίες», ἔκδ. Εὐθύνης, 2008, σ. 46. (Οἱ ἐμφράσεις εἶναι τοῦ πρωτοτύπου). Βλ. καὶ ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Ὁ ἀνθρωποκεντρικὸς χαρακτὴρ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου*. «Ποιμαντικὰ θέματα», ἔκδ. Κυριακίδη, 1979, σ. 11-17. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ ΙΩΑΝΝΟΥ (1996), *Σχόλιο στὴν «Ποιμαντικὴ» τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου*. «Ἁγιος Νεκτάριος: ὁ πνευματικὸς, ὁ μοναστικὸς, ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης» (πρακτικὰ συνεδρίου), 2000, σ. 233-247. Ἄλλοι ἐπίσης: «Ἡ ποιμαντικὴ εὐαισθησία τῆς Ἐκκλησίας δὲν παραγνωρίζῃ καὶ δὲν ὑποτιμᾷ τὴν ὀδύνη ποὺ ἐμπεριέχεται στὴν καθημερινότητα τοῦ ἀνθρώπινου βίου. Ἀντιθέτως, στὸ βαθμὸ ποὺ μέσα στὰ ὄρια τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, “κατανοοῦμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης”, ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη τῆς προσφορᾶς παρηγορίας, ὑποστήριξης καὶ ἀνάπαυσης στὸν σωματικὰ ἢ ψυχικὰ πάσχοντα συνάνθρωπο» (πρωτ. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΗ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, «Ποιμαντικὴ πράξις καὶ ψυχικὴ ὑγεία», *Θεολογία*, τ. 71, τ. 1, 2000, σ. 201-220. Βλ. καὶ τοῦ ἰδίου, *Ποιμένας καὶ θεραπευτής*, ἔκδ. Ἀκρίτας, 1999, σ. 35-39, καθὼς καὶ *Ἐκκλησία καὶ ψυχικὴ ὑγεία*, ἔκδ. Ἔννοια, 2008, σ. 17-18). «Ἡ γνώση τῶν πορισμάτων τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν, ἰδίαιτερα γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο, θὰ τὸν βοηθήσουν στὴν καλύτερη διαποίμανση τῶν πιστῶν... Ἡ γνώση εἶναι μία ἰσόβια ὑπόθεση, ὁ ποιμένας πρέπει νὰ προγραμματίζει τὴν προσπάθειά τῆς μορφώσεώς του» (πρωτ. ΓΚΙΚΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Μαθήματα Ποιμαντικῆς*, ἔκδ. Μυθονία, 2005, σ. 83-84).

37. Πρωτ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ *Ἐνορία: ὁ Χριστὸς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1990, σ. 82-83.

Όπωςδήποτε το έγχείρημα της πρόσληψης ψυχολογικών στοιχείων και ένσωμάτωσής τους στην ποιμαντική διακονία είναι ιστορικής σημασίας, γι' αυτό και απαιτεί πολλή προσοχή και λεπτούς χειρισμούς. Κατ' έξοχήν δέ προϋποθέτει αύξημένη θεολογική ευαισθησία και έρμηνευτική δεξιοτεχνία. «Η μέθοδος έπιλογής των πορισμάτων της Ψυχολογίας, πού μπορούν να αξιοποιηθούν στο χώρο του έκκλησιαστικοῦ-ποιμαντικοῦ έργου, είναι μία πολύ συνθετική λειτουργία. Η «μεταμόσχευση» των ψυχολογικών γνώσεων στο σώμα του έργου αυτού απαιτεί την χειρουργική και συρραπτική ικανότητα μίας γνήσιας, από κάθε άποψη, θεολογικής αυτοσυνειδησίας... Η Όρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία οφείλει να έπισημάνει και να έντοπίσει τους βασικούς χαρακτηρισες και τις βιωματικές διαδικασίες της ύπαρξιακής λειτουργικότητας του "Πατρικοῦ Άνθρώπου" και να μελετήσει τον τρόπο βίωσης στη συγκεκριμένη έποχή πού η Ψυχολογία αυτή λειτουργεί. Με τον τρόπο αυτό η Όρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία αποδεικνύεται βασικός συγχρονιστικός παράγων στην άσκηση του έκκλησιαστικοῦ - ποιμαντικοῦ έργου. Συγχρονίζει τον λόγον του Κυρίου πού μένει εις τον αιώνα με τα ύπαρξιακά σχήματα της συγκεκριμένης έποχής στην όποία η έπιστήμη αυτή αναπτύσσεται»³⁸.

Συμπερασματικά, η πρό(σ)κλήση για την Όρθόδοξη Ποιμαντική είναι να συναντηθῆ με τη Νεωτερικότητα, ανεπιφύλακτα μεν από πλευρᾶς αρχών, με φρόνηση δέ στα έπι μέρους. Δηλαδή να αποδεχθῆ όσα σημεία της έπιστημονικής ψυχολογίας εὔσταθοῦν ως γνωσιολογία, διατηρώντας πάντοτε ἀφ' ένός τα θεμέλια της δικῆς της ανθρωπολογίας ἀκέραια και ἀφ' έτέρου την έννοια της ἀμαρτίας ἀμείωτη. Η προσεκτική ἀποδοχή αὐτῆς τῆς γνωσιολογίας τῆς παρέχει τῆ δυνατότητα να μήν παρασυρθῆ σέ ένα φαινομενολογικό νομιναλισμό, ὅπου μετρᾶ για θρησκευτικό μόνο ὄ,τι δηλώνεται ως τέτοιο, και ἀντίστροφα. Ἐπι πλέον τὴν έξοπλίζει με (ιερ)ἀποστολικό πνεῦμα και τὴν καθιστᾶ ικανή να ἀνταποκριθῆ στο νεῦμα τῆς Ἱστορίας, ἡ ὅποια, ως γνωστόν, δέν συνηθίζει να περιμένει.

38. ΚΟΡΝΑΡΑΚΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Όρθόδοξη Ποιμαντική Ψυχολογία*, "Θέματα Ποιμαντικής Ψυχολογίας, τόμος β'", ἔκδ. Κυριακίδη, χ.χ., σ. 1-22. Για μία διεξοδική διερεύνηση τῶν σχέσεων τῆς Όρθόδοξης Θεολογίας και Ποιμαντικῆς με τὴ Νεωτερικότητα και τὶς ανθρωπολογικῆς ἐπιστῆμες, βλ. Πρωτ. ΘΕΡΜΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Ποιμαίνοντες μετ' έπιστήμης*, ἔκδ. Ἄρμος, 1996, σ. 28-34, καθὼς και τὸ *Ἄνθρωπος στὸν ὀρίζοντα: προσεγγίζοντας τὴ συνάντηση Όρθόδοξης Θεολογίας και ἐπιστημῶν τοῦ ψυχισμοῦ*, ἔκδ. Γρηγόρη, 2006, σ. 191-345.

Κάτω από αυτή την προοπτική ή συνάντηση της Ποιμαντικής με τη Νεωτε-
ρικότητα δεν αποτελεί δικαίωμα και προαιρετική δυνατότητα, αλλά *χρέος και*
άποστολή. Όπως με προφητική όξυδέρκεια έχει επισημανθή: «Είναι ανεπαρ-
κής εκείνη ή θεολογία που συνίσταται από μία κατά γράμμα επανάληψη των
λέξεων και των τύπων του παρελθόντος. Είναι επιβλαβής ή θεολογία που κλεί-
νεται στους τύπους ενός ξεπερασμένου συστήματος, συγχέοντάς τους με την
ίδια την Αποκάλυψη, όπως έκανε ή καθολική θεολογία κατά την διάρκεια
πολλών αιώνων επαναλαμβάνοντας σχολαστικούς τύπους... Αυτή ήταν μία θε-
ολογία που έμπόδιζε κάθε πνευματική αναζωογόνηση και κάθε εκκλησιαστική
πνευματική πρόοδο, που είχε χάσει κάθε δυναμικό νόημα, αντικατοπτρίζοντας
μία στατική και έξωτερική τάξη που την πίστευε τέλεια. Αυτό σημαίνει έλλειψη
εϋθύνης απέναντι στους πιστούς της αντίστοιχης εποχής, επομένως απέναντι
στο καθήκον της να εργάζεται για τη θρησκευτική αναζωογόνηση της εποχής
της... Η θεολογία αυτή ήταν ένοχη για μία τριπλή έλλειψη πιστότητας: απένα-
ντι στον άπεραντο χαρακτήρα της Αποκάλυψης, απέναντι στον σύγχρονο κό-
σμο και απέναντι στο μέλλον»³⁹.

Δηλαδή και απέναντι στην ποιμαντική όδοιπορεία προς τον λειμώνα της Βα-
σιλείας του Θεού.

39. Πρωτ. ΣΤΑΝΙΛΟΑΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, *Ο Θεός, ο κόσμος και ο άνθρωπος*, εκδ. Άρμός, 1990, σ.
147.